

Informace o analýze období před rokem 1989

VIII. sjezd KSČM v roce 2012 uložil pracovat na objektivní analýze období 1945, resp. 1948 – 1989, včetně vyhodnocení příčin porážky socialismu. Cílem nebyl pouhý popis historie ale co nejobjektivnější zobecnění podstatného, a především odpověď, proč k porážce minulého režimu došlo.

K tématu proběhla řada diskusí, seminářů, byla sepsána řada studií i knih. Východiskem byla také usnesení a stanoviska KSČM k tématu za dobu její existence. Potvrzuje se však, že je to téma stále velmi citlivé. Příčinou subjektivně zkreslujícího hodnocení je zřejmě individuální i skupinová zkušenost. O historických faktech, natož o jejich interpretaci se nedá rozhodnout pouhým hlasováním.

Vědecké zhodnocení tohoto období je náročný a dlouhodobý úkol. Je však potřeba na něm i nadále pracovat, a precizovat ho, protože komunisté disponují dostatečnými zdroji a intelektuálním potenciálem pro zpracování objektivní analýzy.

Na půdě CSTS probíhaly diskuse na téma celkové tendence fungování systému, jeho vad a příčin selhání, vnitřních příčin a vnějších okolností neúspěchu, objektivních a subjektivních faktorů vývoje. Diskutovány byly jednotlivé etapy s tím, že analyzované období nebylo stejnorodé. Ze sociologických šetření vyznívá, že nejkritičtější postoje zaujímají lidé k 50. létům. Názory na příčiny excesů se však liší a je třeba vše hodnotit na základě konkrétně historické situace a ne z hlediska současné manipulace historických faktů.

Předsjezdové diskusi byl předložen stručný dokument „Hlavní úspěchy a nedostatky budování socialismu v Československu“. KSČM chápe, že minulost s jejími klady i zápory je pro všechny zdrojem obrovské a mimořádně cenné společenské zkušenosti. Neselhal socialismus, jen uskutečňovaný model nezískal dostatečný prostor pro vlastní rozvoj a řešení společenských problémů.

Nástup historického pokusu o socialismus vycházel z negativních zkušeností s fungováním kapitalismu, s velkými sociálními rozdíly, nezaměstnaností a hospodářskou krizí. Lidé měli čerstvě v paměti mnichovskou zradu a boj proti fašismu. Významná část národa považovala socialistické řešení za správné a očekávala, že se občané stanou reálnými spoluvůdci rozvoje a spoluvlastníky veškerého bohatství země.

Uplatnění socialistického řešení mělo značný výchozí potenciál a s nástupem KSČ k odpovědnosti za další směřování země byla spojena nemalá očekávání. Komunisté tehdy kladli důraz na odstranění hlubokých sociálních rozdílů. Bylo dosaženo plné zaměstnanosti, základním zdrojem příjmů byla práce a existovala stabilita životních nákladů. Došlo k úspěšnému vyrovnávání úrovní regionů, přínosem byla i pomoc zaostalému Slovensku.

V tomto období byla vybudována komplexní struktura průmyslu, pro zemi byly zabezpečeny zdroje energie, byla prosazena zemědělská velkovýroba a postupně dosažena základní potravinová soběstačnost. Vznikl také ohromný státní a družstevní majetek, který byl vytvořen výhradně z domácích zdrojů.

Příkladná byla i úroveň zdravotní péče a prevence u dětí i dospělých a rozvoj bezplatného školství. Nízký byl věk odchodu do důchodu, se zvýhodněním žen a matek s více dětmi a preferencí pracovníků v odvětvích s těžkými provozy. Širokým lidovým vrstvám bylo zpřístupněno kvalitní vzdělání, kultura, sport a rekreace.

Tyto dosažené výsledky potvrzují, že nelze minulost líčit jenom v černých barvách, jak často činí oficiální, ve své většině antikomunistická propaganda po roce 1989. Celé toto období přitom musel socialistický vývoj čelit politickému, vojenskému a ekonomickému tlaku kapitalismu evropského i amerického. Ten všestranně usiloval o zbrzdění socialistického vývoje a jeho likvidaci.

Důležité je však také pojmenování čeho se v budoucnosti vyvarovat. V čem a jak se rodily základy pozdějšího neúspěchu. Komunisté na mimořádném sjezdu KSČ v prosinci 1989 v „Prohlášení k občanům ČSSR“ jasně vyjádřili veřejnou omluvu za represe a politování nad nerespektováním práva občanů na svobodný názor a nad znehodnocením ideálů socialismu.

KSČM, která vznikla v březnu 1990, se k tomuto prohlášení přihlásila a potvrdila svůj rozchod s mocenskými deformacemi. Poučila se přitom z chyb svých předchůdců lépe než polistopadová

mocenská elita ze svých vlastních chyb. Kritická analýza minulosti podmiňuje nový nástup k sociálně spravedlivé alternativě společnosti.

V minulosti působily objektivní, subjektivní, vnitřní i vnější příčiny, vzájemně propojené, ale diskuse vyznívají tak, že určující byly nakonec především vnitřní problémy fungování systému, slábnoucí motivace občanů a sílící odcizení strany, zaostávání ve vědecko-technickém rozvoji a v životní úrovni či menší pozornosti věnované životnímu prostředí.

Tento pokus o budování socialismu byl nesporně oprávněným krokem v historii lidstva, byl však teprve začátkem snahy o přechod od kapitalismu k socialismu, prošlapáváním nové, neprobádané cesty. Pochopitelně se dopouštěl omylů a dopustil se vedle nezpochybnitelných úspěchů – byl nejúspěšnějším obdobím československé historie vůbec - i některých vážných chyb.

Zejména 50. léta se stala přes tehdejší budovatelské nadšení smutnou kapitolou tehdejší doby. Získávání politické podpory bylo nahrazováno vynucováním, sílícím autoritářstvím, které pak vedlo k politickému odcizení a ztrátě přirozených spojenců. A pozdější uvolnění se týkalo jen nejtvrdějších represí, kritika negativních jevů šla po povrchu, zaměřovala se na subjektivní chyby vedoucích kádřů a systém monopolizované moci a státního dirigismu se v podstatě nezměnil.

Pokus o tzv. hlubokou nápravu socialistického projektu v reformě nazývané Pražské jaro 1968 byl ještě podpořen většinou společnosti, také se ale aktivizovali odpůrci socialismu. Tento plán na vytvoření tzv. socialistického pluralismu v ekonomice, politice i kultuře však ztroskotal. Další vývoj částečně přispěl ke ztrátě důvěry a ke stagnaci. Pokus řešit tento stav reformami shora v 80. letech, včetně tzv. přestavby, přišel pozdě a probíhal v naivních představách o mírové koexistenci socialismu a kapitalismu.

Úloha zbožně peněžních vztahů jako prostředku přechodu k socialismu a myšlenka využití prvků tržní ekonomiky nebyla respektovaná. Převládala pasivita, průměrnost a formálnost. Oficiální státní ideologie trpěla i rozparem mezi teorií a praxí, stávala se formalizovanou zástěrkou pro nepružný monopol dobyté moci. Strana prorůstala do státního a podnikového aparátu, který měla tendence dublovat a nahrazovat. Přestala společnost vést, začala ji direktivně řídit a tím ztrácela to nejdůležitější, politické spojení s nejširšími vrstvami pracujících, se svou sociální základnou.

Události listopadu 1989 byly způsobeny především důsledkem dlouhodobě opomíjených a neřešených zásadních rozporů ve společnosti, rozvratem způsobeným nezvládnutou změnou v SSSR a umocněny vnější a vnitřní ideologickou a ekonomickou diverzí. Nesouhlas se zakonzervovanými poměry si přisvojily jiné síly, které nakonec prosadily největší majetkový převrat v dějinách a které provedly restauraci kapitalismu v jeho nové, globalizované podobě. Dnes už si většina občanů může na své životní situaci neustále ověřovat, v jaké míře se slibovaná transformace společnosti po roce 1989 stala promarněnou příležitostí a v podstatě podvodem pod zneužitými hesly svobody a demokracie.

Historický pokus o vybudování socialismu v 20. století skončil v Evropě dočasnou porážkou a prohrou tehdejší světové socialistické soustavy. V některých zemích však socialistická cesta pokračuje. Analýza minulosti před rokem 1989 a nové zkušenosti je důležitá pro novou nabídku projektu sociálně spravedlivé a výkonné, demokratické a humánní společnosti, odpovídající podmínkám a možnostem našeho století.

Jiná cesta je možná. Budoucnost patří socialismu.